

EL PENSAMENT POLÍTIC DE SIMONE WEIL

Pau Matheu Ribera

Investigador predoctoral a la Facultat de Filosofia de la UB

L'evolució del pensament polític de Simone Weil (1909-1943) és una qüestió complexa. Què es manté i què canvia en el pensament d'una filòsofa que primer milità en el sindicalisme revolucionari, després renuncià a la revolució sense deixar de participar en la lluita sindical i finalment afirmà que «la naturalesa» de les organitzacions obreres i d'esquerres «desencoratja totes les simpaties» (1960: 220)? Segons alguns autors com Philippe Dujardin, Weil s'hauria anat allunyant de les concepcions radicals de joventut per abraçar finalment un punt de vista polític conservador, convertint-se en «l'apologista d'un 'ordre moral' opressiu emparentat amb un feixisme llatí» (Dujardin, 1975: 186).

Amb aquest breu article pretenc mostrar algunes de les característiques del pensament de Weil que permeten posar en dubte l'afirmació de Dujardin i mostren la complexitat i els matisos d'una filosofia que no pot ser reduïda a categories prefabricades.

La crítica a la revolució

Un element central del pensament polític de Simone Weil és la idea d'analitzar la societat a partir de les relacions de forces que la vertebraven. Mai no deixà de considerar que aquesta fou la gran aportació de Marx; Weil el criticà justament per no haver-la portat fins a les últimes conseqüències analitzant les relacions de forces que sorgirien d'una revolució. En una carta de 1936, escriu:

Desitjo amb tot el meu cor una transformació tan radical com sigui possible del règim actual envers una major igualtat en la relació de forces. No crec gens ni mica que el que anomenem avui en dia revolució pugui portar-nos-hi. [...] Que el director [d'una fàbrica] estigui sota les ordres d'un administrador delegat representant d'alguns capitalistes, o sota les ordres d'un «trust d'Estat» que es fa dir socialista, l'única diferència serà que en el primer cas la fàbrica d'una banda, i la policia, l'exèrcit, les presons, etc., de l'altra estaran en mans diferents, i que en el segon estaran en les mateixes. La desigualtat en la relació de forces no haurà disminuït, sinó que s'haurà accentuat. (2002: 230-231)

Això permet entendre el *problema polític* tal i com se'l

planteja Weil. En un escrit de 1939 afirma: «Jo proposaria aquest postulat: som sempre bàrbars envers els febles. [...] La major o menor barbàrie difosa en una societat dependria així de la distribució de forces» (1989: 223). El problema serà pensar, en cada situació concreta, quines són les accions que poden dur-nos cap a un major equilibri de forces.

Weil no critica doncs la revolució en virtut d'uns valors conservadors, sinó perquè no soluciona el que per ella és el mal polític fonamental, el desequilibri de forces. Tanmateix, això no la porta a renunciar a la lluita. En un text de 1937 afirma: «El que és legítim, vital, essencial, és la lluita d'aquells que obeeixen contra els que manen [...]. Aquesta lluita és eterna perquè aquells que manen tendeixen sempre, ho sàpiguen o no, a trepitjar la dignitat humana a sota seu» (1989: 57). I afegeix: «només pot haver-hi progrés social si la pressió dels de baix és suficient per canviar efectivament les relacions de forces, i obligar així a establir de fet noves relacions socials» (*Ibid*: 58).

Weil criticarà les organitzacions obreres i d'esquerres pel fet d'haver subordinat aquesta lluita a interessos aliens al poble. En un text de 1938, defensa que l'autèntic sindicalisme era «un moviment popular» (1989: 269) que constituïa una força obrera independent, capaç de defensar els interessos del poble enfront d'Estats i partits. Però per ella aquest moviment va morir a mans dels propis sindicats. La CGT estava acceptant convertir-se en un aparell de l'Estat francès, en una màquina burocràtica encarregada de gestionar els conflictes entre la patronal i els obrers, cosa que la reduïa a «un viver d'advocats especialitzats, encarregats de pledejar per la simple conservació dels drets adquirits» (*Ibid*: 271).

Weil no critica els sindicats, doncs, perquè en una nova concepció política els vegi com elements pertorbadors de l'ordre social, sinó perquè han deixat de ser un òrgan de resistència popular i s'han convertit en instruments al servei dels Estats.

El «pur esperit obrer»

El 1941, Weil va participar en una reunió de les Joventuts Obreres Cristianes, i escrigué un petit article exposant les

seves impressions. Hi llegim: «És el pur esperit obrer el que s'expressa a la JOC, sense cap mescla estrangera» (2008: 413). Aquest esperit consisteix en ser conscients que la vida humana està sotmesa a la necessitat. Tota vida humana ho està, però mentre que per a les condicions socials privilegiades aquesta veritat queda amagada per l'espessa capa de comoditats, que ens fan sentir invulnerables enfront la comuna misèria humana, per als obrers aquesta submissió a la necessitat és evident (*Ibid.*).

L'esperit obrer consisteix doncs en resignar-se, en acceptar l'opressió, pensant simplement que és el resultat de la necessitat natural? No exactament. Weil continua dient que a la JOC s'aconsegueix «no caure ni en l'esperit de reivindicació, ni en l'esperit de submissió» (*Ibid.*: 414). I afirma que a la reunió es va parlar fonamentalment «d'algunes reformes urgents i cent vegades legítimes, que calia realitzar immediatament» (*Ibid.*: 414). Aquest «pur esperit obrer» no és per tant contrari a una lluita encaminada a canviar les relacions materials de forces: no pot identificar-se amb «l'esperit de submissió».

En un text de 1942, Weil defensa que hi ha una desgràcia inherent a la condició popular. Però aquesta no té a veure amb el patiment o el dolor, sinó amb l'avorriments, l'absència de finalitat en els esforços quotidians. Hi ha una infinitat de feines tedioses que són necessàries per a la nostra supervivència: feines que no s'executen perquè ens permetin realitzar-nos com a persones ni pel prestigi social que aporten, sinó únicament perquè són necessàries, necessàries per a la vida i necessàries per a qui les executa, que no ho fa per aconseguir els seus projectes vitals, sinó simplement perquè «cal guanyar-se la vida». Aquesta és la condició pròpiament popular. Implica inevitablement una circularitat tediosa: «Es treballa només perquè cal menjar», diu Weil; «Però es menja per tal de poder continuar treballant. I altre cop es treballa per menjar» (2008: 419-420).

«No cal buscar causes a la desmoralització del poble», afegeix. «La causa és aquí; és permanent; és essencial a la condició del treball» (*Ibid.*: 420). Aquesta desgràcia quotidiana, el buit d'aquesta existència totalment corbada sobre si mateixa, porta a voler-ne escapar, ja sigui deixant-se endur per una inèrcia moral, caient en la indiferència, evadint-se de la realitat, o bé fugint cap a una condició social superior.

El «pur esperit obrer» consisteix en saber que aquesta desgràcia és essencial a la condició popular: no pot ser solucionada. El mite revolucionari és un dels somnis d'evasió provocats per la desgràcia: és «l'ambició transportada al col·lectiu, la folla ambició d'una ascensió de tots els treballadors fora de la condició de treballadors» (*Ibid.*: 420). Aquest somni és anàleg, per Weil, a un estupefaent. Fa creure al poble que algun dia podrà alliberar-se del pes de la necessitat. Però no s'ha de mentir al poble: la vida necessita

de feines tedioses, i mentre existeixi aquest tipus de treball, el poble patirà aquesta desgràcia quotidiana. L'«esperit de reivindicació» consisteix en responsabilitzar la societat de patiments que són inevitables.

Tanmateix, abans hem vist que per Weil aquest «pur esperit obrer» no podia identificar-se tampoc amb «l'esperit de submissió». Acceptar aquesta condició popular no implica resignar-se a l'opressió i l'esclavatge. «Com a revolta contra la injustícia social», diu Weil, «la idea revolucionària és bona i sana» (*Ibid.*: 420). L'esperit obrer consisteix en acceptar aquesta desgràcia inherent a la condició popular, però lluitant contra tots els patiments que s'hi afegeixen. Segons afirma en aquest mateix escrit:

Una determinada subordinació i una certa uniformitat són patiments inscrits en l'essència mateixa del treball [...]. No degraden. Tot el que s'hi afegeix és injust i degrada. [...]

En primer lloc el patiment físic, fora d'aquell que és manifestament inevitable per les necessitats del treball. [...] Les privacions estarien millor en qualsevol altra condició social que en aquesta. L'aliment, l'allotjament, el repòs i l'oci han de ser tals que una jornada de treball presa en ella mateixa sigui normalment buida de patiment físic. (*Ibid.*: 428)

Així doncs, aquest «pur esperit obrer» consisteix en acceptar allò inevitable –per això no hi ha en ell «esperit de reivindicació»–, però lluitant per canviar allò evitable –per això no és tampoc «esperit de submissió». Renunciar a la revolució no vol dir renunciar a la lluita, sinó a la idea que un dia la lluita esdevindrà innecessària. Per Weil, cal que el poble sàpiga que *sempre*, governi qui governi, estarà sotmès a la monotonia del treball, i haurà de lluitar per evitar ser reduït a l'esclavatge.

Bibliografia

- DUJARDIN, P. (1975), *Simone Weil. Idéologie et politique*, Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.
- WEIL, S. (1960), *Écrits historiques et politiques*, París: Gallimard.
- WEIL, S. (1989), *Œuvres complètes II: Écrits historiques et politiques 3*, París: Gallimard.
- WEIL, S. (2002), *La Condition ouvrière*, París: Gallimard.
- WEIL, S. (2008), *Œuvres complètes IV: Écrits de Marseille 1*, París: Gallimard.